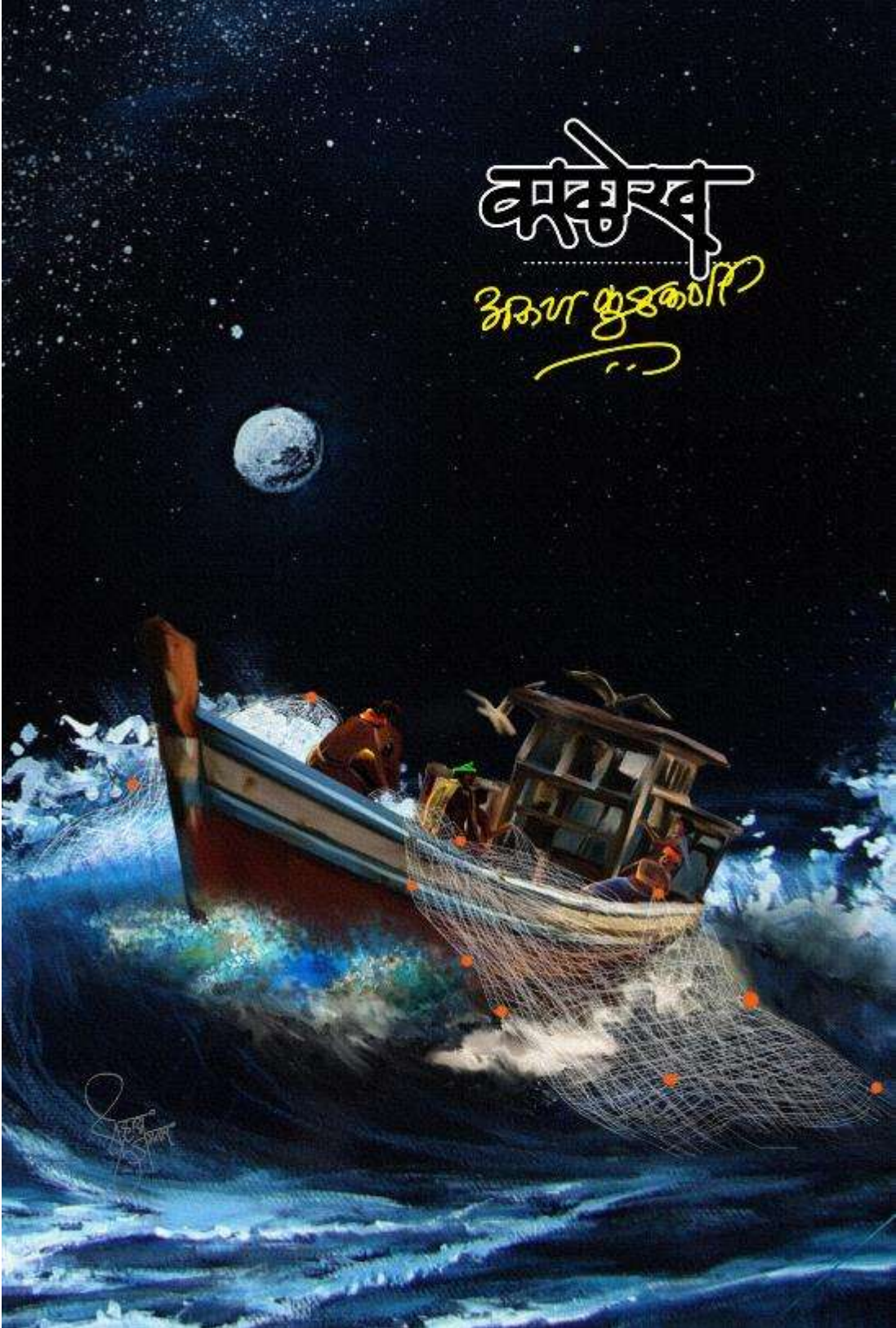

कसेव

अनार कुडकोर

काळोख

लेखक – अरुण कुळकर्णी.

किंमत -प्रिंट कॉपी रु. १६०-००
डिजीटल कॉपी फ्री (eshaity.com)
प्रथम आवृत्ती २६ जानेवारी २०२२

ई साहित्य प्रतिष्ठान

काळोख

लेखक : अरुण कुळकर्णी, बडोदे, गुजरात
संपर्क व व्हॉटसएप क्रमांक 7359212211/7228884030
Email : arungk1940@gmail.com

मुखपृष्ठ

सुहास जगताप, पुणे

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखकाकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण व नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रूपांतर करण्यासाठी लेखकाची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई होऊ शकते.

This declaration is as per the Copyright Act 1957 read with Sections 43 and 66 of the IT Act 2000.. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

डिजिटल प्रकाशन- २६ जानेवारी २०२२
ई-साहित्य प्रतिष्ठान (esahity.com)

www.esahity.com

esahity@gmail.com

प्रकाशन : २६ जानेवारी २०२२

©esahity Pratishthan®2022

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध.
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फॉरवर्ड करू शकता.
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापूर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापूर्वी ई-साहित्य प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

अर्पण

नानू,

गोप्या

बाबू

सीता, शामळी, सुंदरी,

सुशी आणि गुलाब

आणि

आई

मला समृद्ध केल्याबद्दल या पात्रांनाच हे पुस्तक

कृतज्ञतापूर्वक समर्पित.

अरुण कुळकर्णी.

काळोख

- अरुण कुळकर्णी

काळोख

चारी बाजूला अंधाराचं साम्राज्य. अमावास्येची काळोखी रात्र. आजूबाजूला अथांग पसरलेलं पाणी. दूरवर मिणमिणणारे बंदरातील दिवे. समुद्र संध असूनही उसळणाऱ्या लाटा. त्या लाटांवर झोके घेणारा मासेमारीचा पडाव. क्षणात त्याचा पुढचा भाग आकाशाकडे तर क्षणात लाटेवरून उतरत समुद्राच्या पाण्याची खोली दाखवणारा.

नानू, गोप्या व बाबू कामात दंग. बाजूला टीनच्या बारदानातून बनवलेला ठाणवी सारखा घासलेटचा दिवा. त्याची ती ढणढणणारी, वाऱ्यावर हेलकावणारी मोठी ज्योत. ज्योतीच्या हेलकाव्यांबरोबर नाचणाऱ्या त्या तिघांच्या सावल्या. पडावाच्या केबीनवर भुतांसारख्या

नाचत, कधी लांबच लांब होत तर कधी एकदम ठेंगण्या होत. या सगळ्याला दूरवर किनाऱ्यावर फुटणाऱ्या लाटांच्या गाजेचं पार्श्व संगीत.

भयाण शांततेत नानू, गोण्या, बाबू जाळे समुद्रात टाकण्यात गर्क असलेले. बोलायला, आवाज करायला बंदी, मासे पळून लांब जातील ही भीती.

पडावातून करायच्या मासेमारीचा अनुभव घ्यायचा विचार केव्हा पासून होता. आज योग आला होता.

पण त्या काळोख्या भयाण वातावरणात पोचलो आणि माझं अक्षरशः धाबं दणाणलं होतं. ही शांतता, तो समुद्राचा अथांग आकार, लाटांचे हेलकावे, त्याच्यावरचे एका लहानशा पडावातले आम्ही चौघे. तीन कसलेले मासेमार खलाशी आणि मी बघ्या. बघ्याच, बावळटासारखा आजूबाजूला निरखत होतो. त्या हलत्या पडावात ते तिघे अगदी सहज इकडे तिकडे फिरत होते. काम करताना पडावभर हात सोडून सहज कुठेही जात होते. मी मात्र माझे कुल्ले पडावाच्या फळीवर दाबून दोन्ही हातानी ती फळी दोन्ही बाजूला घट्ट पकडली होती.

जरा उठलो तर जणू काही मी एकाद्या बॉलसारखा समुद्रात पडलो असतो. पोटात जाम मोठा गोळा आला होता.

"आजून कायच दिसणा नाय रे बाबू. जाळा टाकूया काय जावया दुसरीकडे?" नानूने बाबूला विचारलं आणि मी परत थरथरलो. आता हे

इंजीन चालू करतील, जोरात पडाव पळवतील, समुद्राच्या लाटांवर पडाव आपटत आणखी हिंदकाळून सोडेल. भीतीने जीव कंठात ग्रेऊन बसणार. हे सगळे विचार सर्कन मनात आले. समुद्राच्या वाऱ्याने आधीच एक थरथर अंगात येत होती. त्यात भीतीची थरथर भर घालीत होती आणि आता पडाव पळवायला लागले तर? विचारानेच गोट्या कपाळात गेल्या. भीतीचा काळोख मनात पसरला.

रात्रभर हे असेच मासे रापत इकडे तिकडे फिरणार होते. मनासारखे मासे मिळे पर्यंत थांबणार नव्हते. कदाचित पूरी रात्र समुद्रातच गेली असती तर माझं काय झालं असतं? एवढ्यात बाबू ओरडला, "नान्या! ता बग काय ता" सगळेच तिकडे बघू लागलो.

चांदी सारख्या चमकणाऱ्या माशांच्या थव्याने पाण्याबाहेर झेप घेतली होती. रात्रीच्या काळोखात मासे चमकतात हे पहिल्यांदाच पहात होतो. अनवधानाने मी पडावात केव्हा उभा झालो आणि माशांना पहायला पडावाच्या काठाकडे धाव घेतली मलाच समजले नाही.

आ वासून मी तो थवा पहात होतो. दोन तीन क्षणांत ते दृष्य पाण्यात गायब झाले न झाले तोच त्यांच्या उलट्या दिशेने दुसऱ्या थव्याने आकाशाकडे झेप घेतली. नान्याने व गोप्याने वल्ही काढली. बाबूने पडावाच्या मागच्या बाजूला जाऊन सुकाणूचा ताबा घेतला. आता ते पडाव वल्हवत नेत होते. एक पडाव पुढे नेण्यासाठी तीन लोक लागतात

तर. हे नव्याने माहीत पडत होतं. म्हणूनच हे मासेमार एवढे एकोप्याने रहातात वाटतं.

हळू हळू होडी त्या थव्याच्या प्रदेशात आली आणि नानूने व्हलं पडावात घेतलं. त्याने जाळं हळू हळू समुद्रात सोडायला सुरवात केली. त्या मिट्ट काळोखात हे काम कसं करतात तेच समजत नव्हतं. गोप्या व्हलवत होता, बापू सुकाणू असं काही फिरवत होता की होडी त्या समुद्रात एक मोठा गोलाकार तयार करत होती. नानू पडावाची गती जाणून जाळं टाकायचा वेग ठरवत होता. जाळं अगदी मस्त गोल पडायला पाहिजे होतं. म्हणजे मोठा गोलाकार झाला असता. जेवढा गोल मोठा तेवढे जास्त मासे मिळण्याची शक्यता.

जाळ्याच्या खालच्या बाजूला शिष्याचे गोळे लावलेले तर दुसऱ्या बाजूला प्लास्टीकचे बॉल्स. जाळे पाण्यात टाकत गेले की रुंदीच्या बाजूने उभे रहात असे. लांबीच्या वरच्या आणि खालच्या बाजूला भक्कम दोर ओवलेला असे. जाळे गोल फिरवून पाण्यात उभे झाले की हे दोर बापू किंवा नानू हळू हळू ओढू लागत. जाळ्याच्या चारी बाजू एकत्र होऊ लागत व जाळ्याची एक पिशवी तयार होई.

जाळ्याच्या गोलात असलेले मासे या पिशवीत अडकून जात.

आत्ताही त्यांनी तसेच जाळे ओढायला सुरवात केली. मिट्ट काळोखात फक्त त्या ढणढणत्या ठाणवीच्या प्रकाशात तीन काळे कभिन्न मासेमार जोर लावून जाळे खेचत होते. मध्येच बाबूच्या तोंडून आवाज येई

"खेच" नाहीतर "ह्या" प्रत्येक आवाजा बरोबर जाळं एक दोन फूट वर खेचलं जाई.

दोरीला बहुतेक कांही खुणा केलेल्या असाव्यात जाळ्याच्या चारी बाजू बंद होऊन पिशवी तयार झालेली समजली की ते थोडी विश्रांती घ्यायला थांबत. जाळ्यात अडकलेले मासे आता बाहेर जाणार नाहीत याची खात्री असे.

"काय रे बाबू जाळा वजनाक हा ना?" गोप्या विचारत होता.

"रांडेच्या थय बसून आमका ईचारतं? जाळा ओडूक इलं नाय तो?"

"अरे ह्यो इलयं बघ. दोघव बसा. मी एकटोच काडतय बगा जाळा."

आणि खरंच बलदंड गोप्या एकटाच जाळं खेचू लागला. "इतक्या काय जड नाय रे! काय गावतला देवाक ठावक"

जाळं आता पाण्यातून वर ग्रेऊन पडावाच्या बाजूला टेकलेलं होतं. मी पडावाच्या काठावरून वाकून जाळ्यातले मासे पहायचा प्रयत्न केला.

त्या काळोखात चंदेरी साडी वाऱ्यावर हलावी तसा त्या फडफडणाऱ्या माशांचा भास झाला. काळोखाला न जुमानता आपल्या अस्तित्वाचं दर्शन ते अट्टाहासाने करत आहेत असं वाटलं.

"येवा रे! जाळा आत उचलून घेवक येवा."

जाळं पडावात खेचून जाळं उघडताच हे मासे फडफड करत पडावाच्या तळात पसरले. दोन तीन मोठ्या टोपल्या भरतील एवढे होते.

"तारल्यो नाय बांगडे हत रे! दोनचार पापलेटा दिसतं हत. चला वायच फुडे जावन जाळा टाक्या. पापलेटा गावतीत बघा" गोप्या घाई करत होता. इंजीन सुरू झालं पण पडावाने घेतलेल्या गिरकीने वाऱ्याची जोरदार झुळूक आली. पडावातली ठाणवीची वात एकदा फरफरली व दुसऱ्या क्षणी विझून गेली आणि परत एकदा आम्ही त्या अथांग काळोखात झेप घेतली.

डोळ्यात बोट घातलं तरी काही दिसणार नाही अशा काळोखात बोट पुढे चालली होती. आता थोड्या अंतरावर एक आमच्या पडावाच्या सारखीच ठाणवी भगभगताना दिसू लागली. क्षणभर अधांतरी जळतेय असे वाटे. दुसऱ्या क्षणी लाटेआड दडून नाहीशी होई. त्याच बरोबर वाऱ्यावर डोले, थरथरे, कधी लहान तर कधी एकदम मोठी.

लाल भगव्या ज्योतीचा तो नाच चाललाय असंच वाटू लागे. ज्योत जशी जवळ येत गेली तसा तो नाच जास्तच लयदार वाटू लागला. जणू एखादी बेली डान्सर त्या काळोखाच्या पार्श्वभूमीवर आपली कला स्पॉटलाईट मध्ये सादर करतेय.

माझं असं स्वप्न रंजन चालू असतानाच. त्या तिघांकडे नजर वळवली आणि छातीत धस्स झालं. बोटीत पंचांचे तीन फेटे आणि नाडीच्या तीन चड्ड्या तरंगत होत्या. कोकणात भुताखेतांच्या गोष्टी ऐकलेला मी ते दृष्य पाहून थरथरू लागलो.

परत पडावाच्या फळीवर घट्ट बसलो. दोन्ही हातांनी फळी घट्ट पकडली.

खरंतर ते काळे कभिन्न मासेमार काळोखात मिसळून गेले होते. त्यांच्या चड्ड्या व डोक्याला गुंडाळलेले पंचे त्या अंधुकशा प्रकाशात तरंगतायत असा भास होत होता. हळू हळू हे ध्यानात आलं. हे तर जिवंत देवचार होते. स्वतःच्या भित्रेपणाची लाज वाटली. फळीवरची पकड आपोआप ढिली झाली. छातीतली धडधड कमी झाली.

तेवढ्यात बाबूची हाळी आली "को रे तो?"

"अरे तो देवडीचो भंडारी आसतलो. गाववालोच रे. पण आधी तो दिवो लाव. नायतर तो आपटात पडावार."

बाबूने ठाणवी लावली खरी पण भोवतालचा काळोख काही कमी झाला नाही. आता परत ते तिन्ही देवचार स्पष्ट दिसू लागले आणि जीव थारावला.

जसा जसा पडाव पुढे जात होता तसे तसे त्या ज्योतींचे ठिपके त्या पाण्यावर नाचताना दिसू लागले. पण फक्त त्या ज्योती दिसत होत्या. आजूबाजूला बोटी वाढल्या होत्या. तरीही त्यांचा प्रकाश एवढा हळवा होता की काळोख भेदून जवळच्या कोणत्याही वस्तूला त्या प्रकाशीत करत नव्हत्या. ना त्यांच्या पडावाला की आतील मासेमारांना.

अनभिषिक्त राजासारखे काळोख की समुद्र आपलं साम्राज्य एकमेकांवर गाजवीत होते. त्यांचं एकमेकांशी द्वंद्व चालू असावं.

आता आमचा पडाव थांबला. नानू आणि गोप्या धावले. रिकामी केलेलं जाळं त्यांनी हळू हळू समुद्रात सोडायला सुरवात केली. आता इंजीन बंद करून बाबू सुकाणू कडे धावला. पडावाला तो गोलाकार फिरवणार होता. तो गोलाकारही असा की जाळ्याच्या लांबी एवढाच परीघ होईल.

चौथी पाचवी पासून भूमिती शिकताना व्यासावरून परीघ, त्रिज्या काढताना केलेल्या चुका आणि मास्तरांच्या खाल्लेल्या छड्या आठवल्या. हे तिघेही दुसरी, चौथी शिकून शाळा सोडलेले. आता त्या काळोखात जाळ्याच्या लांबी एवढा परीघ असलेला बोटीचे वर्तुळ त्या समुद्राच्या पाण्यावर काढणार होते. एक सुंदर वर्तुळ बनवून काळोखाला, समुद्राला आणि भूमितीला तिघानाही हरवणार होते.

या तिघांचेही लहानपण, शाळा, मग समुद्रावर जाणं सगळं माझ्या डोळ्या समोर आलं. लहानपणच कशाला जवळ जवळ आता पर्यंतच्या त्यांच्या अशिक्षित व माझ्या उच्च शिक्षित आयुष्याची तुलना करणारा समुद्र तयार होऊ लागला.

नानू, गोप्या बाबू तिघेही शेजारी. मासे मात्र पकडायला एकत्र जात. काळोखात समुद्राशी झुंजत. मिळतील त्याचे तीन भाग करीत व सुखाने रहात. खूप मासे मिळाले काय की थोडे मिळाले काय यांचा आनंद कधी कमी होत नसे. सकाळी घरी आले की मासे बायकांच्या हाती देऊन. हे दोन कळशा डोक्यावर उलट्या करीत. एक नाडीची पट्ट्याची चड्डी चढवत व गावात फिरायला निघत. निघता निघता दोरीवरचा पंचा खस्सकन ओढून डोक्याला गुंडाळीत.

तिघेही एकमेकांना हाळी घालत एकत्र होत.

चड्डीचा रंग व टॉवेलचा रंग सोडला तर त्या उघड्याबंब शरीरावर जणूकाही काळोखाचा अंगरखा चढलेला. शाळीग्रामा सारखी तुळतुळीत अंगकांती होती तिघांचीही.

हे मस्त मजेत बाजारात फिरायला निघत. पस्तीशी चाळीशीकडे झुकलेले हे तिघे बाजारात फिरताना भेटेल त्याची थट्टा मस्करी करत हिंडत व मग हळूच एकाद्या झोपडीत शिरत.

जाताना दोन पायावर ताठ चालणारे बाहेर येताना धडपडत का? हे मला समजायला बरीच वर्षे लागली. सोरा हा नविन शब्द कुठल्याही पाठ्यपुस्तकात नव्हता त्याची ओळख आणि गुण माहीत झाले. आता तर वासावरून पण ओळखायला यायला लागलं होतं. घरी पोचताच

त्यांच्या घरवाल्या भाताचा डोंगर आणि माशांचं "निस्त्याक" त्यांच्या पुढ्यात सरकवीत. स्वतः समोर बसत. तिघांच्याही घरात हाच प्रकार. मग घरवाली सांगे "काल माशाक भाव बरो ईलो. आयतवार (रविवार) होतो ना. आज भाव नाय. सोमवार न्हय वो." असंच बोलणं चाले. त्यांच्या बाया बोल घेवड्या. हे भात ओरपण्यात गुंग. जेवून होताच ते आडवे होत आणि क्षणात घोरू लागत. दोन वाजता झोपलेले चक्क रात्री आठ वाजता उठत. मग तयारीला लागत आता अमावास्येजवळच्या रात्री, लवकर जावे लागे. चंद्राच्या प्रकाशात मासे कमी मिळत. म्हणून यांचं वेळापत्रक दररोज बदले. पौर्णिमेला हे कितीतरी वेळा जायचंच टाळीत.

काळोख आवडीचा, गरजेमुळे, मासे जास्त मिळतात म्हणून. पण एकंदर वागणूक नजर लागण्यासारखी. स्वभावात, बोलण्यात की वागण्यात कुठेही काळोखी काळेपण नाही. पैशाने कफल्लक असले तरी वृत्ती अतिशय चोख. कुणाशी भांडण तंटा केल्याचे ठाऊक नाही.

मस्तराम होते. दोघांना एक मुलगा, एक मुलगी व नानूला दोन मुलगे. सर्वच समवयस्क. शाळेत जात पण प्रगती यथा तथा. आई बाप पण एवढं मनावर घेत नसत. रुपयांच्या नोटा आणि खुर्दा ओळखून हिशोब आला की मासेमारांच्या पोरांच्या शिक्षणाचा अंत व्हायचा. "ओगीच शाळेत जावन येळ कशाक फुकट घालवायचो. नंतर माशे ईकून पैशे मोजूक ईले की झाला पोरग्या लग्नाचा. चुकून शिकला तर शिकललो घोव (नवरा) खय गावतलो" हे मुलींच्या बाबतीतलं तत्वज्ञान.

तर "जाळा सांदुक (दुरूस्त) येवक लागला नी पडाव वलवूक नी वळवूक येवन माशे पागाक लागलो काय झील(मुलगा) तयार झालो. शिक्षाण काय देता?" हे मुलांच्या बाबतीतलं तत्वज्ञान.

अज्ञानाचा अंधार यांच्या आयुष्यात भरतोय हे यांना समजत कसं नाही हा सुशिक्षितांचा विचार. हे सुखी कसे होतील? हा प्रश्न. पण हे खरं होतं?

मी त्यांना जवळून पहात होतो. त्यांच्या आयुष्यात कसलाच अंधार दिसत नव्हता. अंधांच्या रात्री हे समुद्रावर तर त्या काळजी कवटाळून कूस परतत तळमळणाऱ्या. कदाचित या विरहामुळेच मिळालेला प्रत्येक क्षण ते छान जगत. कधी नवरा बायकोत खटका नाही की अबोलाही नाही. नवऱ्याच्या पुढ्यात बसून त्याला प्रेमाने वाढणाऱ्या त्या आणि रोजचाच भात आणि निस्त्याक चवीनं ओरपणारा तो.

हे चित्र डोळ्यासमोर आलं की वाटायचं या सुखी माणसाचा सदरा मागायचा का? दुसऱ्या क्षणी हसू फुटायचं. याच्याकडे सदरा आहे तरी का? काळोखाचा अंगरखा मला होणार नाही आणि झेपणारही नाही. असा उघडाबंब होऊन बिनदिक्कत बाजारात फिरणं जमेल?

मग समजलं यांच्या गरजा अतिशय कमी आहेत. महत्वाकांक्षा तर नाहीतच. "ठेवीले अनंते तैसेची रहावे" हे यांच्या आयुष्याचे तत्वज्ञान. म्हणूनच ते प्रत्येक क्षण हसत सुखात घालवत जगत होते. खरेखुरे श्रीमंत.

"अरे मेल्या सावर सावर पडावाक. कसली रांडेची लाट ईली रे!"

मी त्यांच्या विचारात गर्क असल्यामुळे काय झालंय ते समजलंच नाही. एवढं मात्र खरं की जोरदार धक्क्याने मी फळीवरून पडावात खाली घसरलो होतो.

त्या काळोखात मला लाट दिसली नव्हती. त्यामुळे घाबरलो नव्हतो. अज्ञानात सुख हे असं असतं का?

गोप्या सुकाणू एका बाजूला फिरवत होता वाकडा होत आलेला पडाव आता सरळ होत होता. ठाणवी फरफरून स्थिरावली होती. पण आजूबाजूचा काळोख अजूनही गडद होता. होडी सरळ होताच त्यांनी जाळे खेचायला सुरवात केली. आता जाळ्यात एक पापलेटांचा थवाच मिळाला होता.

ठाणवीच्या प्रकाशात मी त्या तिघांचेही आनंदी चेहेरे न्याहाळत होतो.

"जावया काय रे?" नान्या

"अरे अर्दी रात पण नाय सरली, इतक्यात खय जातं? पापलेट गावतत ना रे? दोनचार जाळी खेचूया मग जावया तवसर फाटपट(पहाट) होयत."

आणि पडावाला एक गीरकी देऊन बाब्याने पडाव काळोखाला कापीत समुद्रात दौडवला.

बाबूने पडाव आता आणखी खोल पाण्याकडे पळवला. वाऱ्याने जोर पकडला होता. आधीच माझं अंग चुरचुरू लागलं होतं. आता हा वाढलेला वारा माझ्या हुळहुळ्या अंगावरून जाताना कित्येक ठिकाणी भगभगू लागलं.

दूरवर दिसणारे बंदराकडचे दिवे आता मधुनच दिसत. पडावाच्या हेलकाव्यांबरोबर ते कधी क्षितीजा आड जात तर कधी क्षणभर दर्शन देत. बोट जशी जशी आत जात होती तसे तसे हे दिवे दिसण्याचे कमी कमी होत जात होते. आता तर पूर्ण दिसेनासे झाले. जमिनीशी असलेलं एकमेव नातं आता परत कधी जुळणार असा विचार मनात येऊन घाबरायला व्हायला लागलं.

रात्रीचा तो काळोख, सभोवती पाणीच पाणी, त्या लाटा, महाकाय नसल्या तरी माझ्यासारख्या नवख्याला हलवून सोडणाऱ्या. आज पहिल्यांदा निसर्गाचा तो अजस्रपणा आपण किती खुजे आहोत ते समजावत होता.

लहानपणी अजस्र राक्षसांच्या गोष्टी ऐकताना जी स्थिती व्हायची तशीच आता होत होती. त्यावेळी महाकाय राक्षस आपला आ वासून

गिळून टाकेल की काय म्हणून पोटात गोळा येई. आता अजस्र समुद्राच्या पडावावर येणाऱ्या लाटा आणि आकाशात भरलेला भयानक काळोख हे दोन राक्षस आपल्याला गिळून टाकतात की काय ही भीती पोटात हुडहुडी आणू लागली होती.

बाबूने पडावाचं इंजीन बंद केलं. पडावाला उलटी एकदोन व्हली मारून थांबवला.

"अरे बेगीन बेगीन (लवकर लवकर) जाळा सोडा रे. मोठ्या पाण्यात इलव. सुरमायो गावतल्यो बग. नायतर ते ट्रावलर वाले येवन पळवून लावतीत. तेच्या आदी दोनदा तरी जाळा टाकूक येयत काय बगुया." बाबू ओरडला.

आता ते त्यांच्या समुद्रातून बाहेर पडून दुसऱ्यांच्या प्रदेशात घुसले होते. समुद्रातही जमिनीसारखे मळे तयार करायला लागलेल्या माणसांच्या स्वार्थाचा साक्षात्कार होत होता. मोठ्या समुद्रात ट्रॉलरवाले मासेमारी करत. लहान पडाव व बोटींना त्यांच्या प्रदेशात मज्जाव होता तर उथळ समुद्रात ट्रॉलरना मज्जाव होता.

बिचाऱ्या लहान पडाव व बोटीवाल्यांना लहान माशांवर गुजराण करायची वेळ आली होती. मग ते असे मोठ्या समुद्रात भुरटी मासेमारी करीत. आताही ते असेच घुसले होते.

मी हे पहात व त्या विचारात असतानाच नानूने जाळे फिरवून ओढायला पण सुरवात केली होती.

"अरे येवा रे ओडूक! लय जड लागता हा जाळा पाण्यातय." गोप्या आणि बापू सुकाणू सोडून जाळे ओढायला धांवले. पडाव तिघांच्या आणि जाळ्याच्या वजनाने एका बाजूला कलला व माझ्या पोटात गोळा आला. ते जाळं ओढत होते व पडाव एका बाजूने हेलकावे खात होता. जाळं पाण्याच्या वर येवू लागताच वजन वाढल्यामुळे पडाव अजून कलला आणि माझ्या तोंडून आपोआप रामरक्षा चालू झाली. आता पडाव उलटा नक्कीच होणार. मी त्या काळोख्या समुद्रात समाधी घेणार असं मनांत आलं.

मी भिऊन फळीवरून खाली उतरलो. तळात पसरलेल्या माशांवर बैठक मारून बसायच्या फळीला घट्ट पकडून बसलो. नजर बोटीतील माशांवर खिळवली. बाहेरच्या भीतीदायक वातावरणातून पळायचा एक दुर्बळ प्रयत्न होता. त्या समुद्राच्या समुद्राच्या भयानक अक्राळविक्राळतेतून व काळोखाच्या अजस्र विळख्यातून सुटायचा निष्फळ प्रयत्न होता तो.

"घ्या वर जोर लावन." बाबू गरजला. "जाळा फाटला काय रे? अरे ती बग ती बग अरे सुरमय भायर पडूक फडफडता. पकड तीका. वाव भर लांब हा. पकड पकड."

हे ऐकून भीती केव्हा पळाली, रामरक्षा बंद झाली. दुसऱ्या क्षणी मी पडावाच्या कडेवर रेलून फडफडणारी भली मोठी सुरमई पहाण्यात दंग झालो. नान्याने सुरमई पकडायचा प्रयत्न केला. तोल जाऊन तो समुद्रात पडला. आणि मी किंचाळलो "अरे नानू पडला वाचवा त्याला."

बाबूचा खोखो हसण्याचा आवाज आला. "तो काय मरात. ह्या पणी कापत सकाळी पोचात बायलेकडे." हा वर ताशेरा. आता गोप्या आणि बाबूने जाळे होडीत घ्यायसाठी जोर लावला आणि समुद्रातून जाळे वर ढकलायला नानू मदत करू लागला. ठाणवीच्या मिणमिणत्या प्रकाशात काहीच दिसत नव्हतं पण खालून नानू बोलत होता "खेचा" त्याच वेळी हे जोर लावून जाळे पडावात घेत होते. जाळे पडावात आले आणि कललेला पडाव सरळ व्हायच्या आत नानूने पडावाचा काठ पकडला. पडाव सरळ झाला तेव्हा नानू बराच पाण्या बाहेर लटकत होता. गोप्याने हात देऊन नान्याला पडावात घेतले. माझ्यातून एक सुटकेचा निश्वास निघाला.

यांचं आयुष्य, यांची मासेमारी अगदी मृत्युच्या अवती भोवती घोटाळतेय हे ध्यानी आलं. "पापलेट जोडी शंभर रूपये" ऐकल्यावर "साठान देतेस?" म्हणणारा मी पुरता ओशाळलो.

आता सात आठ सुरमई पडावात थाड थाड उडत होत्या. एवढ्या मोठ्या होत्या की एक एकीचं वजन सहज सहा सात किलो भरलं असतं.

पडाव त्यांच्या फडफडण्याने डुचमळत होता. आणि मी त्यांना आणि त्या तीन मासेमारांना न्याहाळत होतो.

"एकदा टाकुया काय रे जाळा परत?"

"काय टाकतलं! फाटला बग ता एकठय. ओवन सांदुचा लागतला. चला जावया घराक. मॉप माशे गावले हत. उद्या टोपल्यो उचलाक तरी येतीत काय रे बायलेका?" नानू विचारत होता.

"ए हेका आज बायलेची याद जोरात येता हा रे. सारको सारको घराक जावया म्हणता. ता बग सप्तर्षींचा नक्षातर आजून डोस्कारच हा. फाटपट होवक तीन तास तरी हत काय रे गोप्या जावया की पागुया आजून?" बाबू हट्ट धरत होता.

"चल रे तेचा काय आयकतस. धा मिनटा दी जाळा फाटला थय बांदतय मग टाकुया.

बाबूने पडाव चालू केला आणि आपल्या हद्दीकडे पळवला. परत एकदा धक्के खात आम्ही पाण्यावर सरकत होतो आणि पायाखाली सुरमई थडाथड उड्या मारत होत्या.

मला आता याची सवय होऊ लागली होती. मजा यायला लागली होती. ह्या तीन मासेमारानी त्या काळोखाला आणि समुद्राला सहजपणे नमवलं होतं. त्यांच्याकडे मी टक लावून पहात हरवून गेलो होतो.

थडथडत हिंदकळत पडाव जलद गतीने उथळ समुद्राकडे चालला होता. थोड्याच वेळात बंदराकडच्या दिव्यांची मिणमिण दिसू लागली. अर्धी रात्र सरत आली होती. दिव्यांची संख्या खूपच कमी झाली होती.

आता सुरमयींची फडफड थांबली होती. पापलेट, बांगडे, सुरमयींचा ढीग पहाता पहाता डोळ्या समोर आल्या त्या तिघांच्या बायका. या सर्व माशांचे तीन भाग केले असते तरी प्रत्येकीच्या डोक्यावर एक भलं मोठं फाटं (मोठी टोपली) चढणार होतं.

फाटे डोक्यावर चढवून एका सुंदर लयीत उड्या मारत चालणाऱ्या त्यांच्या बायका सीता, शामळी आणि सुंदरी दिसू लागल्या. नवऱ्यानी पकडलेले मासे घेवून बाजारात चालल्या होत्या. सुंदर लयीत चालत होत्या. डावा हात शरीरा पासून दूर, दुसऱ्या हाताने डोक्यावरचं फाटं पकडलेलं, डोक्यावरचा वजनाचा भार कमी व्हावा म्हणून मारलेली एक छोटीशी उडी, त्याबरोबर वर उचलले गेलेले फाटे डोक्यावरचा भार क्षणा दोन क्षणांसाठी कमी करे. परत खाली येणारे फाटे डोक्यावर परत वजन देई. प्रत्येक वेळी डावा पाय उचलते वेळी फाटे डोक्यावर असे. त्यामुळे भार उजव्या पायावर येई. तो कमी करण्यासाठी आता उडी येई. मग डावा पाय जमिनीवर लागेपर्यंत फाटे खाली यायला लागे. सोबत लांब केलेला

डावा हात मागे पुढे फलकवत तोल सावरत चालण्याची एक सुंदर लय तयार होई.

ही लय शब्दात वर्णन करणं फार कठीण आहे. ती पहाताना फार लोभसवाणी वाटत असे. नृत्यांगना ठुमकत चालल्यात असा भास होई.

तिघी सम वयस्क, एकाच चक्रात दररोज फिरणाऱ्या. घरून निघाल्या की बंदरावरच्या बाजारात पोचे पर्यंत थांबणं शक्यच नसे.

माशांच्या फाट्यातून ठिबकणाऱ्या पाण्याने त्यांच्या केसांना खतपाणी घातलं होतं की काय देव जाणे. घनदाट, काळ्याभोर केसांचा गलेलड्डु आंबाडा व त्याच्यावर माळलेला गजरा त्यांच्या चाली बरोबर वर खाली डोलत असे.

यांचा गहूवर्ण कसा याचा विचार करताना लक्षात आलं की रात्रभर मेहनत करून घरी येणाऱ्या धन्याची तळमळत वाट बघणाऱ्या त्या, पहाटे पहाटे ते घरात प्रवेशताच यांच्या मनांत आनंदाची प्रभा व्हायची. त्यामुळेच यांचा रंग उजळ झाला असावा. नाहीतर या वाळूवरच्या उन्हात जास्त वेळ असत. यांचे धनी रात्रभर समुद्रात असूनही कभिन्न काळे आणि या दहा अकरा वाजेपर्यंतचे ऊन घेवून पण उजळ.

निसर्गाचे नियम अपवादात्मक असतात याचा निर्वाळा होता तो.

तिघींची मैत्री पण वाखाणण्या सारखी. बाजारात गिऱ्हाईक एकी कडे आलं आणि भाव करून जाऊ लागलं की दुसऱ्या दोघींना संदेश

खुणेने पोहोचे. त्या मग त्या गिऱ्हाईकाला भाव वाढवून सांगत. धंदा आणि त्याच्या खाचा खोचा यांच्यात पुऱ्या ठासून भरल्या होत्या. अकरा वाजेपर्यंत जे मासे शिल्लक रहात ते मोठ्या व्यापाऱ्यांना घालून येत. त्यांचा भाव आधीच्या लिलावावरून माहीत झालेला असे. छोटे मासे बर्फात घालून संध्याकाळी बाजारात बसणाऱ्या बायांना घालीत.

या घरी परतत तेंव्हा बारा वाजत आलेले असत. सोरा चढवून धनी घरी यायला अजून तासभर तरी असे. या लगोलग कामाला लागत.

बाजारातून येताना सुका व ओला मसाला, नारळ, घेवून येत. वाटप करून माशांचे निस्त्याक करायला घेत. भात शिजवायला टाकत. भाताला वाळून वाफेला ठेवतानाच ते तिघेही घरात शिरत.

हसऱ्या चेहऱ्याने स्वागत करताना त्या म्हणत, "रांधून झाला हा, बसतलास खावक? मगे पोरा नी मी बसू. तुमी बसा पयले पोटभर खावा. रातीची म्हेनत करूक पोटभर लागता ना!"

या सगळ्यातून नवऱ्यावरच्या प्रेमाचं व काळजीचं अपूर्व दर्शन व्हायचं.

"झाला रे जाळा सांदून जावया काय रे परत? ट्रावलर नाय ना दिसत खयचो?" गोप्याच्या बोलण्याने मी स्वप्नरंजनातून परत पडावात आलो.

आता परत खोल समुद्रात जायचं तरी घाबरलो नाही. भीती खूप कमी झाली होती. मी आता त्या समुद्राला व काळोखाला ओळखू लागलो होतो. मनाने सशक्त होत होतो.

पडावाचे इंजीन चालू झालं आणि एका जोरदार झटक्याने आम्ही खोल समुद्राकडे सुसाट निघालो. पडावाला लाटा वर उचलत असत त्यावेळी माझी बैठक फळीवर जोरात दाबली जात होती. दुसऱ्या क्षणी लाटेवरून उतरताना मी फळीवर अल्लद उचलल्या सारखा होत असे. अगदी सीता, शामळी व सुंदरी यांच्या डोक्यावरच्या त्या फाट्यासारखा.

आता आम्ही परत खोल समुद्रात पोचलो होतो. नानूने जाळे सोडता सोडता बॉब ठोकली, "अरे चारय बाजूक ध्यान ठेवा ट्रावलर येवचो येळ झालो हा. सगळे माशे घेवन जातीत पकडलानी तर."

हा काय प्रकार आहे याच्यावर विचार करत होतो तोच यांचं जाळं गोल टाकून झालं होतं. आता खेचायला सुरवात केली, एवढ्यात बाबू ओरडला, "ट्रावलर ईलो रे पडाव पळवतय जाळ्याचे दोर पकडून ठेवा." दुसऱ्या क्षणी पडावाने आपल्या प्रदेशाकडे धाव घेतली. यांना त्या काळोखात ट्रॉलर कुठे दिसला ते मी शोधत होतो.

पडावचं इंजीन जोरात रोरावत होतं. बाबूने इंजीनला पुरा वेग दिला होता. मला तर त्या काळोखात काही दिसत नव्हतं. काय झालंय तेही समजत नव्हतं. ट्रॉलर तर नजरेत येत नव्हता.

आम्ही आमच्या उथळ समुद्रात पोचत आलो आणि वेग कमी झाला. आजूबाजूच्या काळोखात कित्येक मिणमिणत्या ठाणव्या उथळ समुद्राकडे धाव घेताना दिसू लागल्या.

नानू जाळं हळू हळू ओढत होता. त्याला मदत करायला गोप्या धावला. भराभर जाळं वर खेचून त्यांनी जाळ्याचं तोंड एका जाड दोऱ्याने घट्ट बांधलं व जाळं परत समुद्रात सोडून दिलं.

मला समजेना हे काय चाललंय. एवढ्यात उजव्या बाजूला क्षितीजा वर एक लाल दिवा व इतर सफेद दिवे काळोख कापत पुढे पुढे येताना दिसू लागले. दिव्यांवरून ती बोट आहे असं मला वाटत असतानाच बाबू बडबडला, "येवा आता, कोणाक धरशात? आमी तर आमच्या पाण्यात हव."

जवळ जवळ सगळ्या ठाणव्या आता उथळ पाण्यात आल्या होत्या एक दोन अजूनही त्यांच्या प्रदेशात दिसत होत्या.

नानू आणि गोप्याने जाळ्याचे दोर पडावातल्या फळीला घट्ट बांधले आणि पडावात खाली बसून मोठ्या सुरमई इतर माशांच्या खाली दडवू लागले. मलाही मजा वाटली पडावात खाली बसून मी पण मासे वर खाली

करू लागलो. पापलेट व बांगडे एवढे होते की त्या सुरमई त्यांच्या खाली, खूप खाली सहज दडल्या.

"येवा आता अक्करमाशानु लय दादागीरी केलास तर पोलीसात नेतव की नाय बगा."

एवढं नाटक का? हे मला अजून उमगत नव्हतं. ट्रॉलरचा वेग एवढा होता की पुढच्या पाच मिनीटात तो खोल पाण्यात अजून असलेल्या त्या दोन चुकार ठाणव्यांकडे पोचला.

जोरजोरात बोलण्याचा आवाज येत होता पण काही समजत नव्हतं. त्या ठाणव्या आता आमच्या जवळ पोचत आल्या. ट्रॉलर त्यांना आडवं जाऊन रोखायला पहात होता. त्याला गुंगारा देऊन पडाव आपल्या हद्दीत यायचा प्रयत्न करीत होते. शेवटी ते दोन्ही पडाव आमच्या अगदी जवळ आले. मागोमाग ट्रॉलरही उथळ पाण्यात आला. फ्लड लाईट टाकून ते लोक पडाव तपासत होते.

बाबू जाळे टाकत असल्याचे नाटक करीत होता. गोल फिरत असताना ट्रॉलरच्या अगदी जवळ जाऊन ओरडला, "तुमचा ह्या हयसून काढा आमच्या जाळ्यार ईलासात." ट्रॉलरने आमच्या बोटीत फ्लड लाईट मारला. त्या प्रकाशात माशांवरून फिरवला व बाजूला झाला.

सगळे पडाव वाले आता एकत्र आले व जोरजोरात ओरडू लागले. दहा मिनीटं हा प्रकार चालला होता. सगळे पडाववाले ट्रॉलरवाल्यांवर

दादागीरीत बोलत होते. ट्रालरवाले बोटीवर प्रकाशझोत टाकून त्यांचे नंबर वाचायचा प्रयत्न करीत होते. पण मासेमार अनुभवावरून हुशार झाले असावेत. त्यांनी आपले नंबर मिळेल त्या कपड्याने, गोणपाटाने, टोपलीने आधीच झाकून टाकले होते. हे नाटक जवळ जवळ अर्धा तास चाललं. आता ट्रॉलर मोठ्या समुद्राकडे निघाला. सगळ्या वरून मला थोडाफार अंदाज आला. तरी देखील मी त्यांना विचारलं, "का रे आपण पुढे जाऊन मासे पकडायचे नाहीत? समुद्र तो, तो असा वाटता येतो का?"

"बग बामणाचो झील पण समजता समुंदर कोणाच्या बापाचो नाय, पण सरकार खय समाजता! पाच किलोमिटरच्या आतल्या पाण्यात आमी नी नंतरच्या खोल पाण्यात ते. आमका गावल्यो तर हातभर लांब सुरमय गावतत. हेंका वाव दोन वाव. आमका काय कमाई होतली?"

खरं होतं त्यांचं. फार मेहनत होती त्यांच्या मासेमारीत. पण सरकारला पुळका या मोठ्या मासेमारांचा.

"अरे पण तुम्ही पुढे खोल पाण्यात गेलात तर सरकार थोडंच बघायला येतं?"

"ह्या बगा! ते बोटी तपासतत आणि मोठे माशे बोटीत गावले तर सगळे माशे घेवन जातत. नायतर फोटू काडतत. मग तक्रार करतत. माशेय जातत नी वर दंड भरूचो येता." आता सगळ्या पळापळीचा अर्थ लागत होता.

मेहनत तर होतीच पण असले कायदे त्यांना फार त्रास देत.

आता ट्रॉलर फार लांब गेला होता. मोठ्या पाण्यात टाकलेलं जाळं अजून बाहेर काढायचं होतं.

बाबू व नानू जाळं खेचू लागले. गोप्या जाळं वर येताच मदतीला धावला. जाळं पडावाच्या काठावरून आत आलं. यावेळीही पडाव एका बाजूला कलला होता. तरी देखील मी जाळं आत घ्यायला मदत करावी म्हणून गेलो. सुरमई बरोबर लांब शेपटीच्या भल्या मोठ्या पाच सहा घोळी देखील जाळ्यात होत्या. त्या काळोखात त्यांना मी दिसलो नाही. मला अनुभवही नाही. दोन्हीचा परीणाम असा झाला की मी पडावात आडवा झालो आणि फडफडणाऱ्या माशांनी भरलेलं जाळं माझ्यावर मस्त विसावलं. लागलं काहीच नाही पण माशांच्या त्या फडफडीने जबरदस्त गुदगुल्या होऊ लागल्या. त्यांच्या सारखा मी पण वळवळू लागलो, ओरडूही लागलो आणि हसूही लागलो. गोप्याने जाळ्याचे दोर सैल करून जाळे उघडले आणि मासे माझ्यावरून घसरून पडावात पसरले. सगळेच हसत होतो. पण ते हसताना ठाणवीच्या प्रकाशात त्यांचे दात चमकत होते. जांभळ्या ओठांत ते आणखीच पांढरे शुभ्र वाटत होते.

मी उठलो तेव्हा पुरा ओला झालो होतो. माशांचा वास सगळ्या अंगाला येवू लागला होता. समुद्रावरचा वारा आता ओल्या कपड्यांमुळे मला हुडहुडी आणत होता.

"बामणानु! काळोखात काय दिसला नाय वो! तुमी इलात ता म्हायत नाय पडला वो" ओशाळ्या स्वरात नानू सांगू लागला व परत आपल्या कामात गुंग झाला. रिकामी झालेलं जाळं सरळ करून परत समुद्रात टाकायचं होतं.

सप्तर्षीचं नक्षत्र त्यांना वेळ सांगत होतं. मी कितीतरी गोष्टी या समुद्रपुत्रांकडून, समुद्राकडून शिकलो होतो. त्या काळोखातला पहिला धडा. काळोख सांगत होता "मला भिऊ नको. मी एक प्रकाश विरहीत पोकळी आहे. बस्स्"

या वेळी नानू घरी जाऊ बोलला नाही. पण म्हणाला, "उद्या बायलेच्या पाठसून फाटा नेवचा लागतला रे. तयार रवा. आताच किती माशे झालेत बगा. आजून तुमचा पोट भरणा नाय?"

"मेल्या! आज नशिबान चांगले गावतत ना रे! मग खळवटुया मिळतीत ते. तुजा बरा हा पोरगी नाय तुका. आमका हत आवंदा (यावर्षी) लगीन करूचा हा. चार पैशे हातात नुको?"

नान्या गप्प झाला पण माझ्या डोळ्यासमोर तो चार आठ दिवसांपुर्वीचा प्रसंग आला.

बाबूची सुशी आणि गोप्याची गुलाब नजरे समोर आली. आता बारा तेरा वर्षांच्या होत आल्या होत्या. अगदी चुणचुणीत हसऱ्या होत्या. गावभर बागडायच्या. दहा वर्षांच्या झाल्या आणि शाळा सोडली. आयांबरोबर बाजारात जाऊ लागल्या. गिऱ्हाईकाकडून पैशे देण्याघेण्याचं काम आयांनी यांच्यावर टाकलं. नोटा मोजायला येवू लागल्या. हिशोब समजू लागला. आता त्यांच्या लग्नाचे वेध लागले होते.

सगळ्यात मजेची गोष्ट म्हणजे बाजारात शामळीची सुशी सुंदरीकडे आणि सुंदरीची गुलाब शामळीकडे असत. आईकडे धड शिकत नाहीत हा ठाम समज म्हणून ही अदला बदल.

आमचं घर या मासेमारांच्या घरापासून चार पावलांवर त्यामुळे यांच्याशी घोरोबा. आमच्याकडे पाहिजे तो मासा येत असे. हल्लीच एकदा आई आणि मी बाजारात गेलो तेव्हा आईला हे दिसलं. तिने विचारलं, "काय गो सुंदरे तुजी पोरगी शामळीकडे आणि शामळीची तुज्याकडे असा कित्या गो? साटालोटा करुचो इचार हा काय तुमचो?"

(साटालोटा - अदलाबदल. एकमेकांच्या मुली सुना म्हणून आणणं.)

"वयनीबाय! काय छान सांगलंस गे. आता बोलतय शामळीशी. तेची पोरगी माज्या पोरक आणि माजी शामळीच्या पोरक. घरातच रवतल्यो न्हय गे. काय छान सांगलंस. आता बोलतय शामळीशी.

काय घेवक ईलंस, काय देव?" आईन दोन पापलेटं सांगीतली तर हीने तीन टाकली. आईने दिलेले पैसे न मोजताच सुशीकडे दिले. सुशी मोजून म्हणाली, "वीस रुपयान पापलेट साठ होतत धा कमी हत."

"गप रव गो! वयनीबाय ती कमी देवची नाय. बग तीणा तुका आता माज्याच घरात कायमची धाडलान."

सगळेच हसत बाहेर पडणार तोच सुंदरी म्हणाली, "वयनीबाय! शामळी जवळ बारके सवदाळे हत बग जा तिच्याकडे पेडवेय घी आणि साटालोट्याचाय बोल माजा काम कमी होयत. इचारल्यार नाय म्हणल्यान तर वायट येयत मनात मग संबंद खराब होयत. तू बोलून सांग माका."

आईने होकार भरला मग शामळी कडे गेली तिथे तोच प्रकार आईने सवदाळे घेतले, पेडवे घेतले, साट्यालोट्याचं बोलली आणि दोन सोयरीकी पक्क्या करून घरी आली.

माझ्या डोळ्यासमोरून हा प्रसंग जात होता.

एक जोरदार गिरकी पडाव घेत होता आणि मी एका बाजूला घसरत गेलो आणि त्या बाजारातून परत पडावात आलो. आता कुठे नानूने जाळ्याचा अर्धाच गोल पुरा केला होता.

मी परत माझ्या स्वप्न रंजनात दंग झालो. ही चार दिवसांपूर्वीचीच गोष्ट होती आणि आज गोप्या नानूला सांगत होता, मुलींच्या लग्नाला पैसे लागणार. बहुदा यांच्या बायकांनी यांना मुलींच्या लग्नाचं सुतोवाच केलं असणार. "गोप्या पोरींची लग्न करताय आवंदा?" मी विचारलं.

"बामणानु ता काम आमच्या बायलेचा. आमचा नाय. ती ठरवात तेवा सदरो घालून नटायचा, मिरवायचा दोन दीस बकरो कोंबडो सोऱ्याची मजा करायची. बाकी काय. कायतरी करतहत एवडा कानार ईला हा. पोरींचा भला तेंका म्हायत आमी अर्दे पाणयात नी अर्दे घराक झोपेत. नान्या येव काय रे जाळा फिरवाक?"

यांचं मन कामात होतं मी विषय सोडून दिला आणि परत त्यांच्या मुलींचा विचार करू लागलो.

सुशी आणि गुलाब दोघीही चुणचुणीत होत्या. लहान असताना समुद्रावरच्या वाऱ्यासारख्या गावात भिरभीरत. शाळेत अभ्यास कच्चा पण आता पैशांचा तोंडी हिशोब करतात. यांच्या गणिताची भाषा वेगळी. "पाच विसाचो एक शेकडो, दोन पाच म्हणजे एक दसको" हे मात्र पटपट समजत. नोटा तशाच मोजत. पाच दगड घेऊन पची खेळतानाही असंच मोजत.

यांचा रंग आयांच्या वळणावर गेलेला. दोन जाडजूड घट्ट वेण्यांवर सुरंगीचा, आबोलीचा किंवा कोरांटीचा हार घातल्याशिवाय कधी दिसल्या नाहीत. फुले केसात माळण्याचा यांना आणि यांच्या आयांना भारी सोस. घराच्या आजूबाजूला या सगळ्या फुलझाडांची गर्दी असे माशांचा कचरा दररोज पडे त्याच्या खतावर अगदी जोमात उगवलेली ती झाडे नेहमी ऋतुप्रमाणे बहरलेली असत. तीच यांच्या वेण्यांवर आंबाड्यावर सजत.

"गाबतांची चेडवा कशी नक्षत्रासारकी हत." आमच्या शेजारची गंगूमावशी म्हणे. ते ऐकले की यांच्या आया संध्याकाळी दृष्ट काढत. त्यांत भुतं खेतं झाल्यावर गंगूमावशीचं नाव हमखास घेत.

या विचारात असताना नानू म्हणाला, "बामणानु हसतास ते? काय इला मनांत?"

या बोलांसरशी मी परत पडावात परतलो. जाळं गोल घालून नानू परतला होता. बाबूने जाळं खेचायला सुरवात केली होती. बाप्या नक्षत्र न्याहाळून पहात म्हणाला. आजून दोनदा तरी जाळा टाकूक होयत फाटपटी परयात."

"आता जावन काय करतलं होटी हा. पडाव किनाऱ्याक कसो लागात?"

यांना नक्षत्रावरून भरती, ओहोटी, वेळ दिशा सगळंच कसं कळतं? शाळेत हे कधीच शिकवलं नाही. या मासेमारांना हे ज्ञान जरूरी असेल तर ते शिकवायला नको का? मला आता मी शाळेत जाऊन जे शिकलो त्यातलं किती वापरतो, किती उपयोगी पडतंय त्याचा विचार आला. वाटलं समुद्र आणि काळोख, पाण्याची खोली व मासे, आकाशातले तारे व दिशा वेळ. यांना जे येतं त्यातलं मला शाळा संपायला आली तरी काय येतं. काहीच नाही.

एवढ्यात कांहीतरी गरम वाटलं. वळलो तर बाबू केबीन मधून शेगडी पेटवून घेऊन आला.

फुललेल्या निखाऱ्यांनी काळोख थोडा कमी झाला. पण शेगडी कशाला?

कुडकुडलेला मी शेगडीकडे बसून हातांना शेक देऊ लागलो.

"बाबू भुकाळलो रे." नानुने बाबूला टोला मारला.

"नको खावत तुमी. एकटोच खातय मिया. बरा झाला एक हातभर लांब सुरमय भाजतय नी खातय एकटोच. नायतरी घराक पोचाक आज दिवस उजवाडतलो. भरतीचा पाणी पुरा पोचाक नुको. पुऱ्या काठाक लागला तर माशे घराक नेवची खेप कमी होत." बाबू सांगत होता.

मला आता डोक्यात प्रकाश पडला. पुऱ्या भरतीचं पाणी भरलं की मगच यांचा पडाव काठावर जाणार होता. मग घर जवळ असणार होतं.

गोप्या आता जाळं हळूहळू सोडवत बसला होता. थोडंसं एकमेकात गुंतलं होतं.

बाबूने दोनवीत लांबीच्या दोन सुरमई काढल्या. समुद्राच्या पाण्याने साफ केल्या. एका छोट्या थाळीत मिरचीची पावडर, मीठ, कैरीची पावडर व बचकाभर मसाला घातला. हळद पाणी घालून माशात भरायचा मसाला तयार केला. दोन्ही सुरमईंना आतून बाहेरून ठासून भरला. एक सळी तोंडातून घालून शेपटी कडून बाहेर काढली. आणि सुरमई निखाऱ्यांच्या धगीवर ठेवली. दुसरीलाही तशीच सजवून शोगडीवर ठेवली. दोन्ही सळ्या हळू फिरवताना बाबू तोंडाने शीळ घालत "मे रा जुता है....." गाणे वाजवू लागला. मासा, मसाला, आणि शोगडीची उब काय सुंदर वातावरण तयार झालं होतं.

हे अनोखं वातावरण तो गाबतांच्या तापत्या मसाल्याचा सुवास, गार खारा वारा, लांबून ऐकू येणारी समुद्राची गाज. समुद्राच्या लाटांवर मिळणारे हिंदोळे, एक मैफिल जमली होती.

बाबूचे मासे भाजून झाले. "येतास काय रे? की आमी खाव सगळाच? बामणानु भाजको मासो खाशात ना?" भाजताना सुटलेल्या वासामुळे माझ्या तोंडाला पाणी सुटलंच होतं. मी तोंडातले पाणी सावरत

मान हलवून होकार भरला. पुढच्या क्षणी अर्धी सुरमई बाबूने हातानेच मोडून शेषटी कडचा भाग माझ्या पुढे धरला. "बापरे एवढा!"

"जातली वो! समुद्रावर भूक लागता जोरात. खावा होई तेवडी. रवली तर मी खायन."

मी पहिलाच घास घेतला. तिखटजाळ, आंबट पण अप्रतीम रुचकर मासा खाताना गुंगून गेलो. दोन्ही हात बरबटत होते. एका हातानेच जेवायचा बामणी संकेत झुगारून मी त्यांच्यातलाच एक झालो.

आजुबाजूचा अथांग समुद्र, त्यावर हेलावणारा आमचा पडाव, बोचरा थंड वारा, तिखटजाळ रुचकर भाजलेला मासा व शेंगडीची ऊब त्या थंडीला बोथट करीत होते. शेतावरचं बार्बाक्यू कॉलेजच्या दिवसात केलेलं आठवलं. पण हे त्या काळोखी समुद्रातलं त्या मासेमारानी केलेलं बार्बाक्यू जगावेगळा आनंद देत होतं.

मी त्या काळोखावर, भयानक लाटा उसळवणाऱ्या समुद्रावर फिदा झालो होतो. त्यांच्यावर प्रेम करू लागलो होतो.

मासे खाऊन झाले तसे सर्वांनी कामाला सुरवात केली होती. नानू जाळे टाकत होता. गोप्याबरोबर सुकाणू फिरवायला मी गेलो. गोप्याने सुकाणूचा दांडा हातात देऊन सांगितलं "दांड्याचा टोक डाव्या हाताक नेलास तर पडाव डाव्या दिशेक वळतलो. उजव्या दिशेक नेलास तर उजव्या बाजूक वळतलो. नजर पडावाच्या फुडल्या टोकार ठेवा आणि

डाव्या बाजूक छान वळवत गोल फिरवा. बगुया कसो पडाव फिरवतास तो."

मी पडाव वळवू लागलो नानू आणि बाबू व्हली मारून पडाव हाकीत होते. सुकाणूचा डाव्या बाजूला एका जागी स्थिर ठेवला की मस्त गोल येणार हे मला समजलं होतं पण जाळ्याच्या लांबी एवढा परीघ कसा होणार ते अजून माहीत पडत नव्हतं. सुकाणूवर मला सोडून गोप्या पुढे निघाला. पडावाच्या अगदी मागे, शेवटच्या फळीवर बसून मी सुकाणू पकडलं होतं. माझ्या मागेच समुद्राचं पाणी उसळी मारत होतं. अगदी एक दोन फुटांवर उसळणाऱ्या पाण्याचे थेंब अंगावर येत होते. हळू हळू मी त्याही स्थितीत थारावलो. सुकाणूवर लक्ष ठेवलं. गोल फिरणाऱ्या पडावाचा बाजूच्या भागावर आता लाटा आपटू लागल्या आणि पडाव एका बाजूला हेलकावे खात सरकू लागला.

"वायच डाव्या बाजूक करा दांडो. पडाव सरळ होयत" गोप्या ओरडला. मी दांडा जास्तच डाव्या बाजूला केला. पडाव सरळ होऊन दुसऱ्या बाजूला कलला आणि गोप्या उड्या मारत धावत माझ्याकडे आला. सुकाणू पकडून त्याने पडाव सरळ केला. व हसत म्हणाला, "येयत तुमकाय पण जरा सवय लागात इतक्याच. जरा हळू हळू दांडो वळवुचो. फाटकन वळवलास तर पडाव एकदम वाकडो होयत. घ्या दांडो हातात चालवा पडाव."

गोप्या त्या सगळ्यांचे जीव बिनधास्त माझ्या हातात देत होता. आता मी मनावर ताबा ठेवत सुकाणू हलवत होतो. पडाव वळवत होतो. पुरा गोल तर मला मारता येणार नव्हता पण. होईल तेवढा चांगला गोल मारण्याचा प्रयत्न करायचा होता. सर्व लक्ष होडीच्या पुढच्या टोकावर व दांड्या वर होतं. वर्तुळ तयार होत होतं पण ते कंपासा शिवाय हाताने बनवलेल्या वाकड्या तिकड्या रेषेचं बनावं तसं बनत होतं. ते तिघे आपल्या कामात दंग होते.

अर्ध्या तासाने त्यांनी बोट थांबवली.

"काय नाय जरा वाकडा तिकडा पडला हा पण माशे गावतीत बगा." बाबू मला धीर देत होता. नानूने जाळे ओढायला सुरवात केली. जाळं वर आलं तेव्हा मासे भरले होते. पण थोडे कमी वाटत होते. "काय बामणानु आमची कला शिकुची हा? लय म्हेनत हा. येतलास उद्या पण?" गोप्या विचारत होता आणि हसत होता. त्याला आणि मला दोघांनाही माहीत होतं हे शक्य नाही.

"फाटपट झाली रे! वळवा होडी. आजूनय जाळा टाकुचा नाय मा?"

"नानू एकदा खोल पाण्यात जावया काय रे? मोठ्यो सुरमय गावतीत." बाबू नान्याला चिडवत होता.

"होय! ते बग! तुजो बापुस आजो नी सगळे ट्रावलर घेवन फिरतं हत. जातलं?"

खरंच खोल समुद्रात दोन ट्रॉलर मासेमारी करताना दिसत होते. त्यांची मासेमारी अगदी पहाटे चालू होते ती अकरा बारा वाजे पर्यंत चालते. त्यांचे परतणे माशांनी बोट भरण्या वर असते. हे सांगताना गोप्याने दोन अस्सल कोकणी शिव्या देत सांगितलं, "सगळा खळवटून खरडून नेतत xxxx. माशे रवतले काय अशान? एक दीस समुंदर खाली करतले xxxx."

आता ट्रॉलर अंधूक दिसू लागले मी वळून पुर्वेला पाहिलं. तांबडं फुटणार असं वाटत होतं. गोप्याने होडीचं तोंड पुर्वेला केलं आणि आम्ही बंदरा कडे निघालो. अजूनही काळोख सोबत करीत होता.

पडाव हळू हळू जात होता. कारण अजून भरती पूर्ण आली नव्हती. पूर्ण भरतीमुळे ते किनाऱ्याच्या अगदी जवळ पोचले असते.

पुर्वेवरच्या ढगांना तांबूस रंग येऊ लागला. काळोख हळू हळू पश्चिमेकडे सरकत होता. निरोप घेत होता. पश्चिमेकडे तोंड करून काळं क्षितीज पहात मी त्याला नमस्कार केला. काळोखाचा एवढा सुंदर अनुभव घेतला होता. तो आता जन्मभर निश्चित साथ करणार होता. काळोखाची भीती उर्वरीत आयुष्यात वाटणार नाही असंच वाटत होतं.

तो भीतीदायक समुद्र पण खोली सांडत होता. निळसर, हिरव्यागार पाण्याने आता पिवळसर मातकट रंग घ्यायला सुरवात केली होती. पडावाच्या काठावरून वाकून मी ओंजळभर पाणी घेतलं. ते तोंडाला लावून परत समुद्रात सोडत होतो. त्याला प्रेमाने चुंबन देत होतो.

"बामणानु सुर्याची पुजा करतास? करा! करा! आमका काय तेतुरला समाजणा नाय."

मी चमकलो माझ्यावर गोप्या लक्ष ठेवून होता तर. थोडा ओशाळत बोललो, "नाय रे बाबा! समुद्राने एवढा आनंद दिला ना काल रात्रभर, म्हणून त्याचा निरोप घेत होतो. आता परत कधी पडावातून येईन की नाही देव जाणे."

"असा कित्या, जेवा वाटात तेवा या. आमी घेवन जाव तुमका. पायगुणाचे आसात. बगा केवडे माशे गावलेत ते. पाच सा फाटे भरतीत. एवडे नाय गावत कदी."

मला माहीत होतं, मला बरं वाटावं म्हणून गोप्या हे बोलतोय. आम्ही खोत, गावाचे मालक, म्हणून सगळेच असा मान देत.

त्या मानाचे खरे हक्कदार हे तिघे होते हे स्पष्ट दिसत होते.

पडाव अगदी किनाऱ्या वर आला. नानू व बाबू उड्या मारून उतरले. गुडघाभर पाण्यातून धांवत किनाऱ्यावर गेले. दोर पकडून नानू पडाव ओढत होता. बाबूने लाकडाचा एक गोल ओंडका पडावा खाली सरकवला. गोप्या उडी मारून खाली उतरला पडावाच्या मागे जाऊन धक्का मारू लागला. मला समजलं. ते पडाव पाण्याबाहेर काढत होते.

दुसरा ओंडका बाबूने पडावाखाली सरकवला. तोपर्यंत मी पण उडी मारून उतरलो होतो. आता आम्ही तिघेही पडाव खेचत होतो आणि गोप्या मागून पडावाला धक्का मारत होता. पडाव लाकडाच्या ओंडक्यांवर गडगडत पुढे सरकत होता. थोड्या अंतरावर बाबू परत ओंडका पडावा खाली ढकलत होता. पडाव आता पूर्णपणे किनाऱ्यावर सुक्या वाळूत आला होता. ते तीन आणि मी अर्धा, साडेतीन लोकांनी ते पडावाचे अजस्र धूड किनाऱ्यावर गडगडत आणले होते. मला खरंच वाटत नव्हतं. शाळेत शिकवलेल्या शास्त्राचं आता प्रात्यक्षिक करून बरंच काही शिकलो होतो.

सुर्य वर आला होता. सीता, शामळी, सुंदरी, सुशी आणि गुलाब हसऱ्या चेहऱ्याने मोठी मोठी फाटी घेवून स्वागताला उभ्या होत्या. त्यांच्या चेहेऱ्यावर तिघे सुखरूप घरी आल्याचा आनंदाचा सुर्योदय होताना दिसत होता.

या तिघांच्या शरीरावर सुर्याची किरणे पडली होती. त्यांची कांती काळ्या शाळीग्रामा सारखी चकाकत होती.

"गे बाय! खूप माशे गावलंले दिसतंत. बाजारात नेतलाव कशे?"

या वाक्याने मी भानावर आलो. आता ते मासे फाट्यात भरत होते परत एकदा मला धक्का बसला. सगळे छोटे मासे एका फाट्यात. मग मोठे मोठे दुसऱ्या दोन फाट्यात. त्यातही पापलेट एका फाट्यात तर सुरमई दुसऱ्या फाट्यात. ही वाटणी बरोबर नव्हती. मग बाबूने फोड केली

माशांची वाटणी गिऱ्हाईकांना खेचण्यासाठी करायची. छोट्या माशांना गिऱ्हाईक जास्त. मोठ्यांना कमी. मग छोट्यांबरोबर दोन मोठ्या सुरमई ठेवायच्या. ती भाव चढा सांगणार. जीच्याकडे सुरमई जास्त ती भाव कमी सांगून खप वाढवणार. सर्व झाल्यावर पैसे सारखे वाटून घेणार.

भलभल्या मार्केटींगवाल्यांनी धडा घ्यावा असं या अनपढांचं मार्केटींग ऐकून मी थक्क झालो. हे सर्व बायकांचं काम.

आज मासे जास्त होते. बरेचसे मोठे मासे बाजूला काढून गोप्याने टेंपो बोलावला. मासे चढवून सर्व त्यात बसून बाजारात पोचलो. बाजार वाळूवर भरायचा. टेंपो समुद्राच्या अगदी कडेने ओल्या वाळू वरून बाजारात पोचला. विकायची फाटी उतरवली आणि गोप्या मोठे मासे घेऊन मोठ्या व्यापाऱ्यांकडे निघाला. माझ्यातील उत्कंठा वाढली होती. मी पण बरोबर गेलो. वजन करून त्या व्यापाऱ्याने रोख पैसे मोजले. आज लिलावात फुटलेला भाव सुरमई व पापलेटला मिळाला होता. गोप्या खुष झाला.

आता सर्व काम संपलं होतं पुढचं काम यांच्या बायका सांभाळणार होत्या. आम्ही चालत बाजारात आलो. रमत गमत घरी पोचलो खरा. पण विचारांच्या लाटा येवू लागल्या. कोण स्वस्थ व आनंदी जगत होते? हे

मासेमार खरे जगत होते की टाय सूट घालून फिरणारे बाबूलोक, धंदेवाले, मोठ्या मोठ्या ऑफिसात दिमाखात भल्या मोठ्या खुर्चीत बसून लड्डू पगाराची गुलामी करणारे?

यांच्या दिनक्रमावर विचार आला आणि दिसलं सगळेच गुलामी करून थकलेत. आठ तासात यांचा कणा पार पिचून गेलाय. जाताना टाय, शर्ट, पॅट व्यवस्थित पेहेरून गेलेले हे संध्याकाळी घरी येताना पॅटीतून उसवलेला शर्ट, विस्कटलेली टाय व बरोबर टोपलीभर उद्याच्या कामाच्या चिंता बांधून घरी येणारे.

विचार गडद होत होते तसतसा मनात काळोख वाढत होता.

हे टाय सूटवाले भवसागर नावाच्या समुद्रात नशिब पागत होते. चिंतांच्या काळोखात.

पण खऱ्या खऱ्या समुद्रात बेफिकीर पणे मासे मारणारे ते तिघे? वा! हे खरे खरे जगत होते. हे आनंदात जगत होते. मेहनती नंतर सोरा मिळाला व वर शोराचा भात आणि निस्त्याक बायकांच्या प्रेमळ हातून मिळालं की यांचं जीवन सार्थ होत होतं.

गरजाच नाहीत, महत्वाकांक्षाही नाहीत. मस्तरामांचं जीवन जगत होते ते. यांच्या आयुष्यात सुर्याचं झगझगीत उबदार उन पसरलेलं दिसलं.

.....

आज हा अनुभव, हा विचार, मी मुद्दाम आपल्या समोर ठेवलाय.
काय खरं? हा संभ्रम माझ्या मनांत गडद काळोख करतोय. तो कोणी दूर
करेल का? वाटा पहातो.

मनोगत

काळोख ची जन्मकथा

काळोख ही कथा कशी
सुचली?

कित्येकांनी हा प्रश्न विचारला.
तसा कोळ्यांशी माझा पहिला संबंध
१९५२-५३ सालीच आला होता.
मला माझे काका मुंबईला टेक्निकल
स्कूल मधे घालायला म्हणून घेवून
आले पण घातले म्युनिसिपल स्कूल
मधे.

आम्ही त्या वेळी खारला
२१व्या रस्त्यावर अगदी खाडी
काठावर राहात होतो. शाळेत ९०%
कोळ्यांची मुलं होती. त्या वेळी मी
कोळी बोली छान शिकलो होतो.

लहानपणापासून हूड, दंगेखोर वगैरे विशेषणं चिकटली होतीच त्यामुळे पुढच्याच वर्षी गावी रवानगी झाली. त्या एक वर्ष वास्तव्यातल्या आठवणींवर माझी एक गोमती नावाची कथा आहे. (Esahity.com वर मैत्रबंध ह्या कथा संग्रहात वाचायला मिळेल) गावी आल्यावर कोळ्यांचा संपर्क पूर्णपणे संपला. १९६८ मध्ये योगायोगाने परत आला.

मी इंजिनियर होऊन नोकरी करू लागलो. माझ्या डिपार्टमेंटला मालाड मार्वेच्या कोळ्यांचा भरणा होता.

नारायण नावाचा कोळी त्यात दांड्या मारण्यात पटाईत होता. एकदा मी त्याला हटकताच तो म्हणाला, “कंपनी काय पगार देते? चार रुपये रोज. समुद्रात आठ तास बलेव(पडाव) फिरवला तर सहज दिडशे दोनशे कमावतो मी.”

मी पहातच राहीलो. महिन्यातल्या २५-२६ वर्किंग डेज मधले हा बारा चौदा दिवस भरायचा. हळू हळू त्याला समजून घेतला. तेव्हा समजलं हा इतर दिवशी मासे मारायला पडाव घेऊन समुद्रात जातो.

लहानपणी मुंबईत असताना सारखं वाटे, आपण एकदा समुद्रात जाऊ. तो विचार बळावत गेला.

मी तेव्हा मोठ्या बहिणीकडे गोंरेगावला राहात होतो. एक दिवशी नारायणच्या घरी गेलो आणि समुद्रात जायचा दिवस पक्का करून आलो.

त्या रात्री अनुभवलेला तो समुद्र, तो काळोख मनात बसून गेला.

त्यानंतर तब्बल पन्नास वर्षांनी, तीन वर्षांपुर्वी मुंबईला गेलो होतो. मार्चे-मनोरी कडे जाताना नारायण आठवला. मिळतो का बघायला मार्चेच्या खारवणा आधी लागणारा उजव्या बाजूला जाणारा रस्ता अंदाजाने शोधला. मुंबईने प्रचंड कायापालट केला होता. पण रस्ता मिळाला. आता तो बराच मोठा झाला होता. दोन्ही बाजूला मोठमोठ्या इमारती झाल्या होत्या. पण शेवटी खारवणाच्या बाजूच्या त्या कोळ्यांची जुनी घरं दिसली. आनंद झाला. नारायण आता माझ्या सारखाच झाला असणार. आहे तरी की... असा नको तो विचार क्षणभर आला. त्या घरां पर्यंत चालत गेलो. चौकशी केली साकीनाक्याला कंपनीत नोकरी करायचा ही ओळख दिली. लगेच एकाने घर दाखवलं. नारायणाचा मुलगा समोर आला. अगदी दुसरा नारायण. त्याने बाबाला बोलावलं. “कोण तुम्ही ओळखलं नाही. मी म्हटलं, “मलीक आठवते? तुझा साहेब आठवतो? तुझ्या बलेव मधून एक रात्र तुझ्या बरोबर समुद्रात आलेला?”

नारायण जवळजवळ ओरडलाच, “कुळकर्णी सायब तुम्ही? किती वर्षे झाली? आठवण ठेवलीत?” पहिला आश्चर्याचा धक्का ओसरल्यावर माझं आदरातिथ्य चुरचुरणाच्या ताज्या उतरवलेल्या गोड ताडीने केलं. तो त्यांचा रिवाज होता.

मी विचारलं कसा आहेस? हा काय एकदम फिट. आजून बलेव घेऊन जातो. दोन मणांचं जाळं खेचतो. आता माशांना भाव येतो. दोन

बलेव यमाचं(यमाहा) इंजीन बसवलेलं आहेत. मेहनत करतो. फिट आहे डॉक्टरकडे अजून कधी गेलो नाही.

हे सगळं तो कोळी भाषेत बोलत होता. मी खजील होत होतो. दहा बारा गोळ्या रोज खाल्या नाहीत तर आपलं काय होईल असा जगणारा मी. लवकरच निघालो. निघताना मुलाने आवर्जून माझा फोन नंबर त्याच्या फोन मधे घेतला.

परत एकदा कोळ्यांच्या जीवनाची उजळणी माझ्या मनात मधूनच व्हायला सुरवात झाली. हेवा वाटायचा त्यांच्या सगळ्याच आयुष्यक्रमाचा.

सहा महिन्यां पूर्वी फोन आला. नारायणचा मुलगा रडत सांगत होता. बाबा गेला. त्याला करोना झाला त्यातच गेला.

सगळं परत आठवलं. तो समुद्र, ती काळोखी रात्र. घरी जाताना त्याने पिशवी भरून दिलेले मासे, घरी पोचल्यावर बहिणीने केलेली उलट तपासणी. भाओजीनी वडलाना लिहिलेले माझे प्रताप. सर्व डोळ्या समोर आलं.

कोणत्याही कथेचा गाभा हा अनुभव असतो. त्याशिवाय गोष्ट जीवंत होऊ शकत नाही.

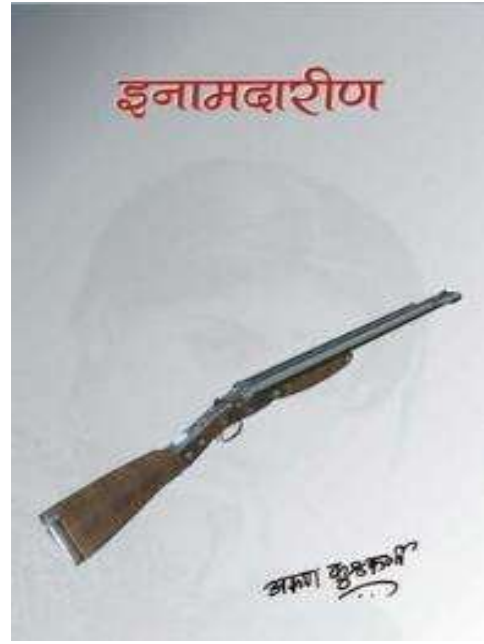
कोळी भाषेत मी लिहायला असमर्थ होतो म्हणून गावच्या गाबीतांना गोष्टीत आणले. मालवणी बोली वापरली व थोड्या रंजक प्रसंगांचा समावेश केला एवढाच फरक.

कित्येकांची कष्टाळू आयुष्य पाहीली आहेत. सुचतील तशी आपल्या समोर ठेवायचा मानस आहे.

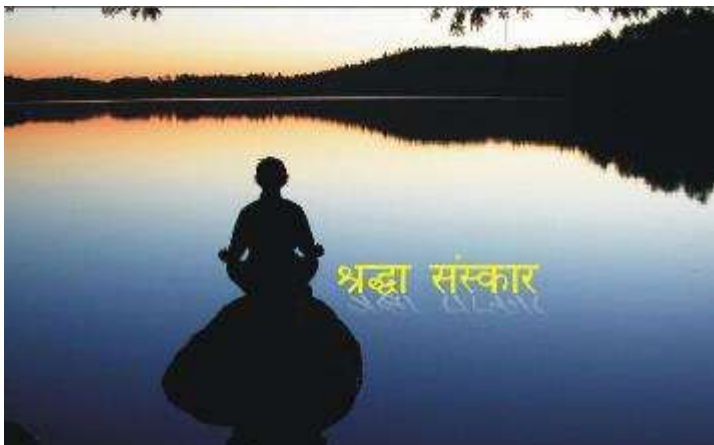
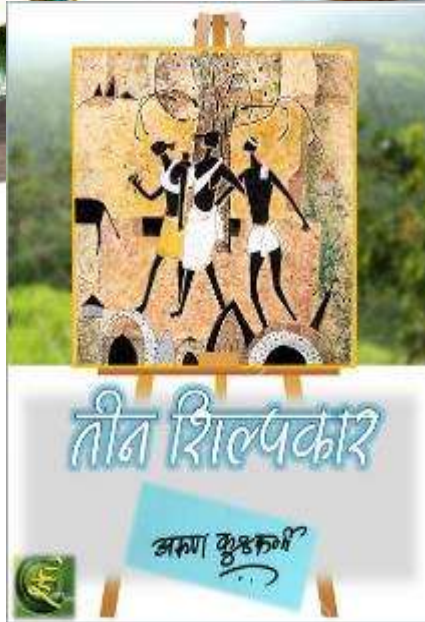
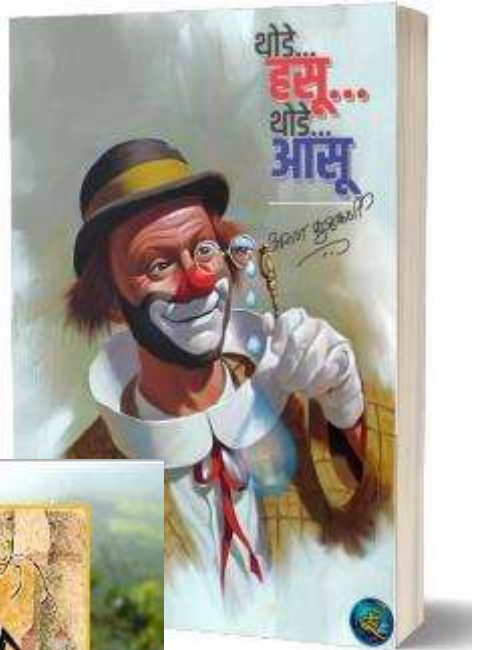
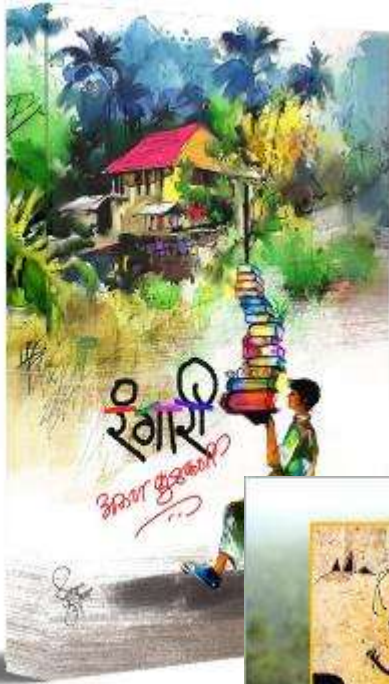
ही आहे काळोख या कथेची जन्मकथा.

श्री अरुण कुळकर्णी यांची ई साहित्यवरील इतर पुस्तके.

कव्हरवर क्लिक करताच उघडतील

काळोख

ई साहित्य प्रतिष्ठानचे हे १४ वे वर्ष.

अरुण कुळकर्णी यांचे ईसाहित्यवर हे नववे पुस्तक.

कोणाची भरभराट झाली तर वाईट वाटण्याचा आमचा स्वभाव नाही. मराठी माणूस दुसऱ्या राज्यात जाऊन एक छोटा व्यवसाय सुरू करून त्याचे रुपांतर एका भल्या मोठ्या कंपनीत करतो हे पाहून आनंदच व्हायचा. पण अरुण कुळकर्णी सरांबाबत मात्र तसे नाही होत. ते जर असे यशस्वी कारखानदार झाले नसते तर मराठीला एक ए जी कुळकर्णी नावाचा महान लेखक मिळाला असता असे राहून राहून वाटते. अरुण कुळकर्णी खरे तर चित्रकार व्हायचे. त्यांच्या कथा म्हणजे रंगांची उधळण असते. मानवी मनातल्या भावतरंगांचे रंग ते नेमके टिपतात आणि ती ती छटा त्यांच्या शब्दांतून व्यक्त होते. त्यांची कथा वाचक वाचत नाहीत, पहातात. एखाद्या चित्रपटासारखी. पण चित्रपट द्विमितीत असतो आणि अरुण कुळकर्णीच्या कथांना तिसरी मिती असते. त्यांच्या व्यक्ती आपल्या आयुष्याचा भाग होतात. मग ती इनामदारीण असो, तीन शिल्पकारांतले ते ग्रामीण कुटुंब असो की मैत्रबंधांतली इवली मैत्रीण.

अरुण कुळकर्णी यांची पुस्तके नामवंत प्रकाशकांनी छापून प्रसिद्ध केली आहेत. पण त्यांनी आपली सर्व पुस्तके ई साहित्यच्या माध्यमातून जगभरातील मराठी वाचकांना विनामूल्य दिली. असे लेखक ज्यांना लेखन हीच भक्ती असते. आणि त्यातून कसलीही अभिलाषा नसते. मराठी भाषेच्या सुदैवाने गेली दोन हजार वर्षे कवीराज नरेंद्र, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकारामांपासून ही परंपरा सुरू आहे. अखंड. अजरामर. म्हणून तर दिनानाथ मनोहर(४ पुस्तके), शंभू गणपुले(९पुस्तके), डॉ. मुरलीधर जावडेकर(९), डॉ. वसंत बागुल (१९), शुभांगी

पासेबंद(९), अविनाश नगरकर(४), डॉ. स्मिता दामले(८), डॉ. नितीन मोरे (२८), अनील वाकणकर (९), फ्रान्सिस आल्मेडा(२), मधुकर सोनावणे(२), अनंत पावसकर(४), मधू शिरगांवकर (६), अशोक कोठारे (५० खंडांचे महाभारत), श्री. विजय पांढरे (ज्ञानेश्वरी भावार्थ), मोहन मद्रवणा (जागतिक कीर्तीचे वैज्ञानिक), संगीता जोशी (आद्य गझलकारा, १७ पुस्तके), विनीता देशपांडे (७) उल्हास हरी जोशी(७), नंदिनी देशमुख (५), डॉ. सुजाता चव्हाण (८), डॉ. वृषाली जोशी(१९), डॉ. निर्मलकुमार फडकुले (१९), CA पुनम संगवी(६), डॉ. नंदिनी धारगळकर (८), अंकुश शिंगाडे(११), आनंद देशपांडे(३), नीलिमा कुलकर्णी (२), अनामिका बोरकर (३), अरुण फडके(३) स्वाती पाचपांडे(२), साहेबराव जवंजाळ (२), अरुण वि. देशपांडे(६) दिगंबर आळशी, प्रा. लक्ष्मण भोळे, अरुंधती बापट(२), अरुण कुळकर्णी(८) असे अनेक ज्येष्ठ व अनुभवी, कसलेले लेखक ई साहित्याच्या द्वारे आपली पुस्तके लाखो लोकांपर्यंत विनामूल्य पोहोचवतात.

अशा साहित्यमूर्तींच्या त्यागातूनच एक दिवस मराठीचा साहित्य वृक्ष जागतिक पटलावर आपली ध्वजा फडकवील याची आम्हाला खात्री आहे. यात ई साहित्य प्रतिष्ठान एकटे नाही. ही एक मोठी चळवळ आहे. अनेक नवनवीन व्यासपीठे उभी रहात आहेत. त्या त्या व्यासपीठांतून नवनवीन लेखक उदयाला येत आहेत. आणि या सर्वांचा सामूहिक स्वर गगनाला भिडून म्हणतो आहे.

आणि ग्रंथोपजीविये । विशेषीं लोकीं 'इ'यें ।

दृष्टादृष्ट विजयें । होआवे जी ।

